

บทบาทของสมาคมวิชาการกับระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของชาติ

Roles of Academic Association and Research and Innovation Ecosystem of Nation

พิพัฒน์ นนทนาธรณ์¹

Phiphat Nonthanathorn

Receive October 4, 2024 ; Retrieved March 23, 2025 ; Accepted March 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวาทกรรมนี้นำเสนอบทบาทของการวิจัยมีผลต่อ ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมเกี่ยวข้องกับผู้ให้ทุนวิจัย นักวิจัย มหาวิทยาลัย ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยประกอบด้วยรัฐบาล นักวิชาการและภาคอุตสาหกรรมที่มีบทบาทส่งเสริมกัน นักวิจัยแบ่งตามความเป็นทางการกับไม่เป็นทางการและการอยู่ในระบบกับนอกระบบออกเป็นสี่ประเภทคือนักวิจัยแบบประจำการ นักวิจัยแบบเฉื่อย นักวิจัยแบบเกะเขิน และนักวิจัยแบบดิบโครงสร้างการวิจัยและนวัตกรรมของไทยประกอบด้วยระดับนโยบาย ระดับขับเคลื่อนนโยบาย ระดับบริหารและจัดการทุน ระดับปฏิบัติการ และระดับผู้ได้รับประโยชน์ ซึ่งยังขาดบทบาทของสมาคมวิชาการซึ่งเชื่อมโยงนักวิชาการ นักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญในสาขาหรือการศึกษาเฉพาะทาง การส่งเสริมการวิจัยและความเป็นนักวิชาการ การพัฒนาวิชาชีพของสมาชิก เครือข่ายและการร่วมรังสรรค์ การสนับสนุนชี้แนะและการเป็นตัวแทน การเผยแพร่ความรู้ และการกำหนดมาตรฐานและการรับรอง เหล่าสมาคมวิชาการควรมีส่วนร่วมในระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรม เพราะเป็นหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไรสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างคล่องตัว เป็นแหล่งรวมนักวิชาการข้ามรั้วสถาบัน เป็นเวทีให้นักวิจัยแบบเกะเขินได้มีบทบาท และสามารถสร้างห่วงโซ่คุณค่าแห่งการวิจัย ข้อเสนอแนะให้มีการจัดตั้งสภานักวิจัยแห่งประเทศไทยที่เป็นหน่วยงานที่เน้นนักวิจัยเพื่อพัฒนานักวิจัยและเพิ่มจำนวนนักวิจัยให้มากขึ้น นักวิจัยที่ผ่านมาตรฐานอาชีพนักวิจัยของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ควรมีสิทธิพิเศษในการยื่นขอทุนด้วยการพิจารณาแบบรวดเร็ว และจัดตั้งเครือข่ายสมาคมวิชาการโดยให้สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นจุดรวมเครือข่าย

คำสำคัญ: สภานักวิจัยแห่งประเทศไทย, ห่วงโซ่คุณค่าการวิจัย, ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรม, สมาคมวิชาการ

¹ นายกสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย ผู้อำนวยการศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคมแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

President of The Association of Researchers of Thailand, Director of Social Enterprise Leadership Center of Kasetsart University

Email: fbusppn@ku.a.th

Abstract

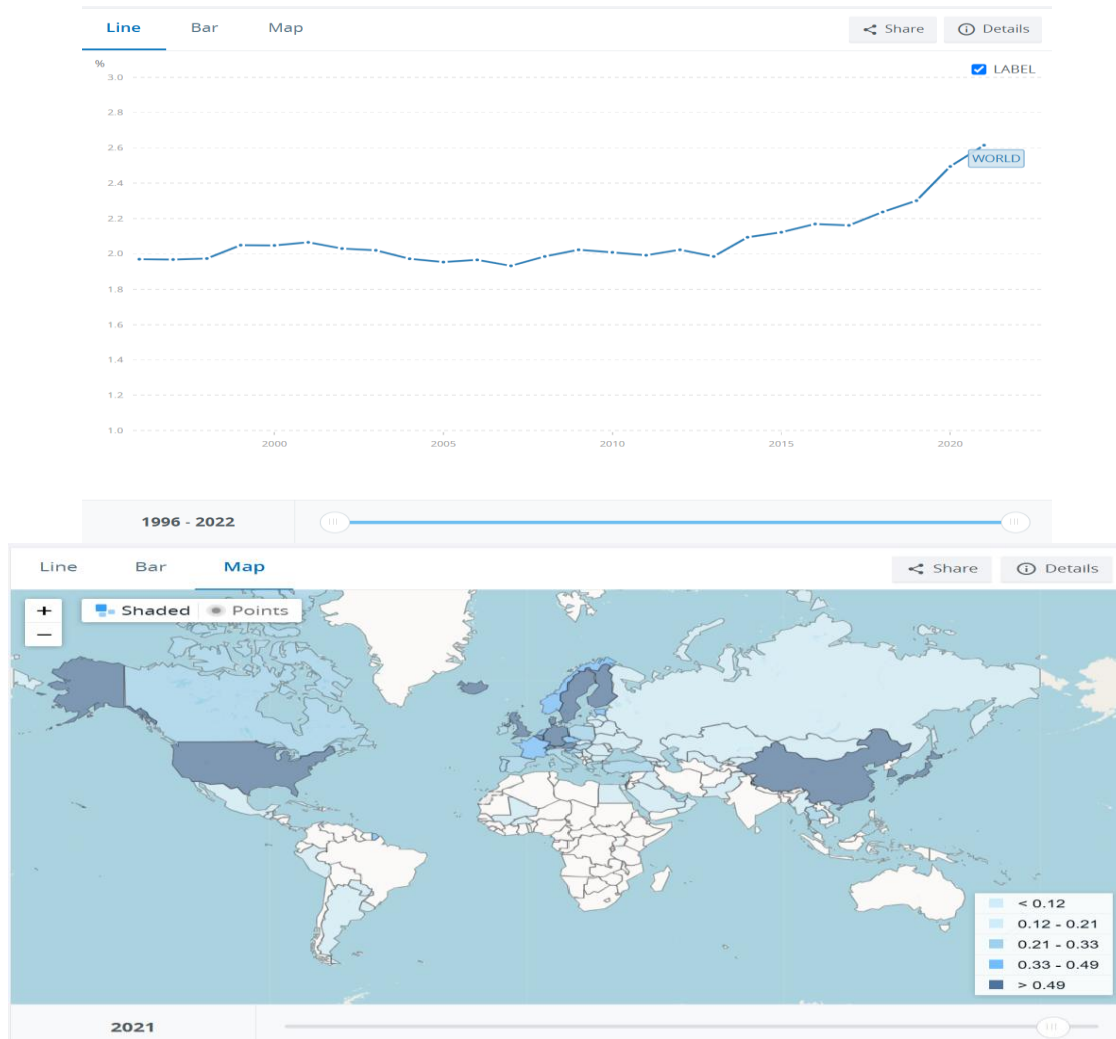
This Academic article to study the role of research affects the development of a competitiveness of nation by enhancing technological advancement and innovation, which leads to economic and social growth, as well as national security. The research and innovation ecosystem involves research funders, researchers, and universities, which have interdependent relationships at both local and global levels. Stakeholders in research include the government, academics, and the industrial sector, which play mutually supportive roles. Researchers can be categorized based on their formal or informal status and whether they are within or outside the system into four types: active researchers, passive researchers, retired researchers, and raw researchers. The research and innovation structure in Thailand consists of policy levels, policy driving levels, management and funding levels, operational levels, and beneficiary levels. However, it lacks the role of academic associations that connect scholars, researchers, and experts in specific fields or disciplines. The importance of academic associations lies in promoting research and scholarly activities, developing the professional skills of members, fostering networks and collaboration, providing guidance and representation, disseminating knowledge, and establishing standards and accreditation. These academic associations should participate in the research and innovation ecosystem because they are non-profit organizations that can operate flexibly. They serve as a gathering point for scholars across institutional boundaries, provide a platform for retired researchers to remain active, and can create a research value chain. It is recommended to establish the Thailand Researcher Council as an agency focused on researchers to develop researchers and increase their numbers. Researchers who meet the professional standards set by the Thailand Professional Qualification Institute (Public Organization) should have special privileges in applying for grants through expedited consideration. Additionally, a network of academic associations should be established, with the National Research Council of Thailand (NRCT) serving as the central hub for this network.

Key words: Researcher Council of Thailand, Research Value Chain, Research and Innovation Ecosystem, Academic Association

บทนำ

การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาประเทศได้อย่างก้าวหน้าและรวดเร็ว จากที่ผ่านมาประเทศที่ให้ความสนใจกับการวิจัยและจัดสรรงบประมาณในการทำวิจัยมากก็จะสามารถพัฒนาความสามารถในการแข่งขันได้อย่างรวดเร็ว สามารถยกระดับเศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1 การใช้จ่ายงบประมาณในการวิจัยและพัฒนา (%GDP)

ที่มา: <https://data.worldbank.org/indicator/>

การใช้จ่ายงบประมาณในการวิจัยของโลกมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างปี ค.ศ. 1996-2022 จากปี ค.ศ. 1996 มีการใช้จ่าย 1.97 %GDP เพิ่มขึ้นเป็น 2.62 %GDP ในปี ค.ศ. 2022 จากตัวเลขปี ค.ศ. 2021 ประเทศไทยมีการใช้จ่ายงบประมาณในการวิจัยอยู่ที่ 1.21 %GDP ขณะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนอยู่ที่ 2.43 ญี่ปุ่น 3.3 เกาหลีใต้ 4.93 และสหรัฐอเมริกา 3.46 %GDP ตามภาพที่ 1

สำหรับนวัตกรรมที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม WIPO ได้สร้างดัชนีนวัตกรรมโลก 2023 โดยมีประเทศที่มีดัชนีนวัตกรรม 10 อันดับ

แรกคือสวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร สิงคโปร์ ฟินแลนด์ เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน เดนมาร์ก และเกาหลีใต้ สำหรับประเทศไทยมีคะแนนดัชนีนวัตกรรมโลกอยู่ที่ 37.1 ถือว่าอยู่ระดับกลาง ตามภาพที่ 2

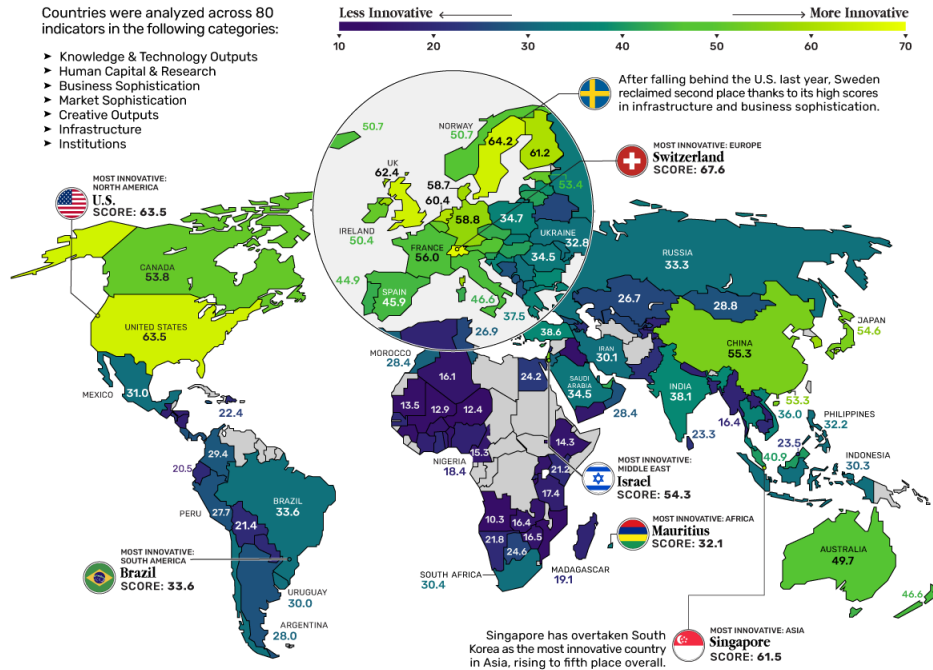
Global Innovation Index

We show global innovation rankings across 132 countries at a time of rapid technological advancement.

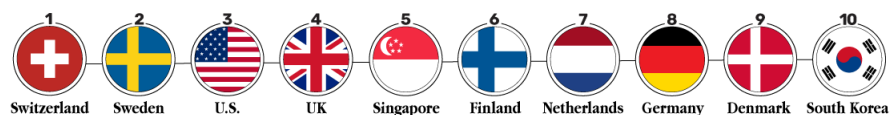
2023

Countries were analyzed across 80 indicators in the following categories:

- Knowledge & Technology Outputs
- Human Capital & Research
- Business Sophistication
- Market Sophistication
- Creative Outputs
- Infrastructure
- Institutions

Top 10 Countries

Source: WIPO Global Innovation Index 2023

COLLABORATORS RESEARCH + WRITING DOROTHY NEUFELD

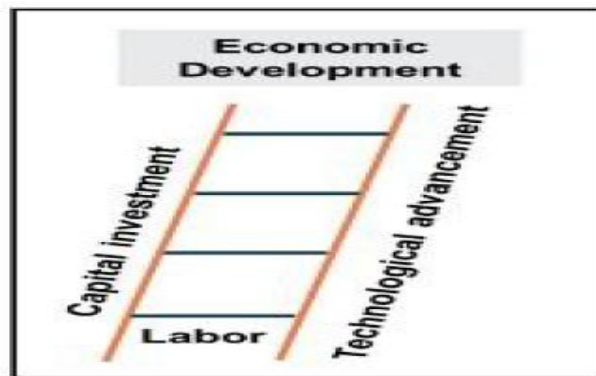
ART DIRECTION + DESIGN CLAYTON WADSWORTH, SAM PARKER

ภาพที่ 2 ดัชนีนวัตกรรมโลก

ที่มา: WIPO Global Innovation Index 2023

บทบาทของการวิจัยในการส่งเสริมสนับสนุนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม จะนำไปสู่ การเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรมและการแข่งขัน ความมั่นคงของชาติ และเพิ่มโอกาสทาง เศรษฐกิจในท้ายที่สุดซึ่งได้ผ่านการพิสูจน์มากกว่าทศวรรษ โดยนักเศรษฐศาสตร์ Robert Solow, Mariana Mazzucato และคนอื่นๆ ข้อค้นพบจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการลงทุน เทคโนโลยีขั้นก้าวหน้า และแรงงานที่ใส่ เข้าไปรวมกันแล้วจะสร้างบันไดเพื่อการพัฒนาสังคมที่ก้าวหน้าตามภาพที่ 3 (Singh, C., & Thukral, A. (2023))

ภาพที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจ
ที่มา: Singh, C., & Thukral, A. (2023)

ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรม

ในการที่จะเสริมสร้างการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศให้สามารถสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันได้นั้นจะต้องพิจารณาถึงระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรม (research ecosystem) ที่เหมาะสมซึ่งสามารถออกแบบได้อันจะเป็นการกำหนดทิศทางการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศได้อย่างมีทิศทาง

ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมเกี่ยวข้องกับผู้กระทำ รวมถึงผู้ให้ทุนวิจัย สถาบัน มหาวิทยาลัย และนักวิจัยประเภทต่างๆ ผู้กระทำเหล่านี้มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีปฏิบัติการร่วมกันในระบบนิเวศที่เป็นพลวัตร กรอบนโยบาย กฎ บรรทัดฐาน และมาตรฐานที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการล้วนแต่เป็นมุมมองสำคัญของการกำกับดูแลของระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมซึ่งดำเนินการในระดับที่แตกต่างกันจากท้องถิ่นไปถึงระดับโลก ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมระดับตลกลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำในประเทศต่างๆที่มีผลประโยชน์ของประเทศที่แตกต่างกัน (OECD, 2022)

Pandey, S, & Pattnaik, P. (2015) กล่าวถึงระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัย (University Research Ecosystem: URE) ว่าเป็นชุมชนของนักวิจัยที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ต่อสภาพแวดล้อมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นที่มีความสนใจในพื้นที่การวิจัยเดียวกัน ด้วยวิถีทางเช่นนี้ความรู้ก็จะถ่ายทอดในระหว่างพวกเขาและมีการอุบัติของกระบวนการในระดับระบบ สำหรับระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้อง การแบ่งปันความรู้เป็นสิ่งที่ต้องทำเช่นเดียวกับองค์ประกอบทางด้านไบโอดีทที่สำคัญของระบบนิเวศทางชีววิทยา ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมสามารถวิเคราะห์ได้ในสองมุมมองคือมุมมองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมุมมองกระบวนการ

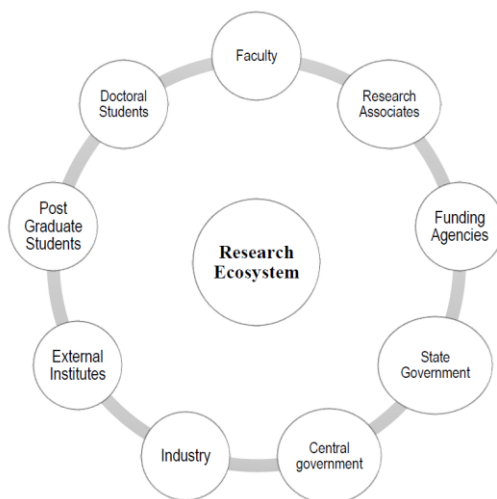
ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเหล่านี้ ตามภาพ 4

- คณาจารย์
- นักวิจัย
- แหล่งทุน
- รัฐบาล
- อุตสาหกรรม
- สถาบันภายนอก
- นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

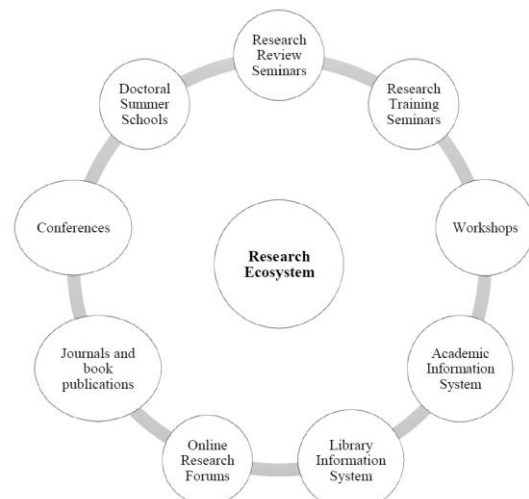
ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยควรรวมถึงกระบวนการเหล่านี้ ตามภาพ 5

- การอบรมและการศึกษา
- งานเผยแพร่การวิจัย การประชุมทางวิชาการ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ฟอรัม
- การตีพิมพ์
- ระบบห้องสมุด

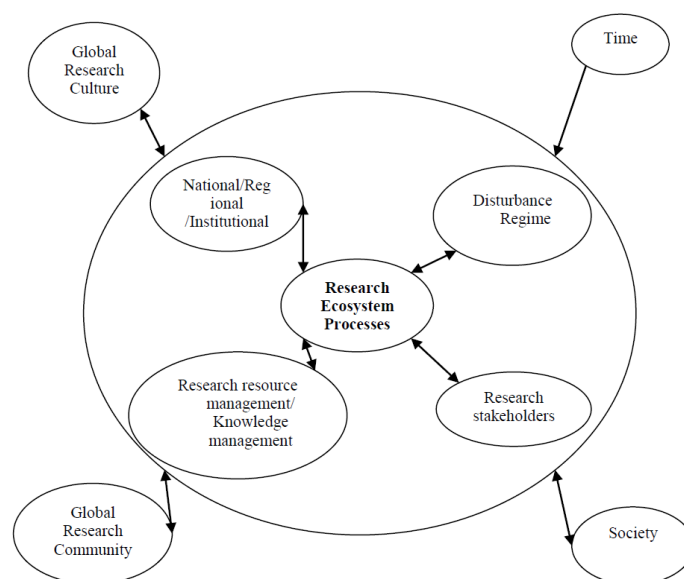
ภาพที่ 4 มุมมองผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ที่มา: Pandey, S, & Pattnaik, P. (2015)

ภาพที่ 5 มุมมองกระบวนการ

ที่มา: Pandey, S, & Pattnaik, P. (2015)

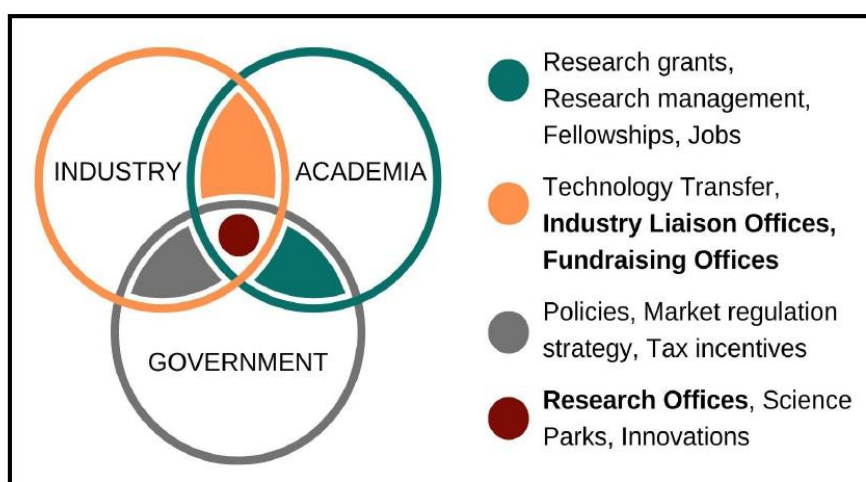
ภาพที่ 6 แนวคิดสำหรับการสร้างระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมที่ยั่งยืน

ที่มา: Pandey, S, & Pattnaik, P. (2015).

Pandey, S, & Pattnaik, P. (2015).เสนอแนวคิดสำหรับการสร้างระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมที่ยั่งยืน ตามภาพ 6 ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับสถาบันระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การจัดการทรัพยากรทางการวิจัย การจัดการความรู้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการวิจัย และระบบกฎเกณฑ์ที่รบกวน นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านนอกประกอบด้วยวัฒนธรรมการวิจัยระดับโลก ชุมชนการวิจัยระดับโลก เวลา และสังคม

องค์ประกอบเหล่านี้จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการจัดการทรัพยากรการวิจัย การจัดการความรู้ที่ได้จากการวิจัย มีสถาบันทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสร้างกฎเกณฑ์ที่เอื้อต่อบรรยากาศการทำวิจัย ทั้งนี้ทิศทางการทำวิจัยจะต้องให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและชุมชนวิจัยระดับโลก เวลา และการรับผิดชอบต่อสังคม

FAST (Foundation for Advancing Science and Technology) แห่งอินเดียเสนอผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของรัฐบาล อุตสาหกรรม และสถาบันการศึกษา ตามภาพ 7 โดยรัฐบาลจะกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ข้อบังคับตลาด และสิ่งจูงใจทางภาษี สถาบันการศึกษาจะดำเนินการเรื่องทุนวิจัย การจัดการการวิจัย ทุนการศึกษา งาน เป็นต้น และอุตสาหกรรมจะดำเนินการด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี การประสานงาน การระดมทุน เป็นต้น โดยมีจุดศูนย์กลางเป็นสำนักงานวิจัย อุทยานวิทยาศาสตร์ และนวัตกรรม ตามภาพ 7 (Singh, C., & Thukral, A. (2023)

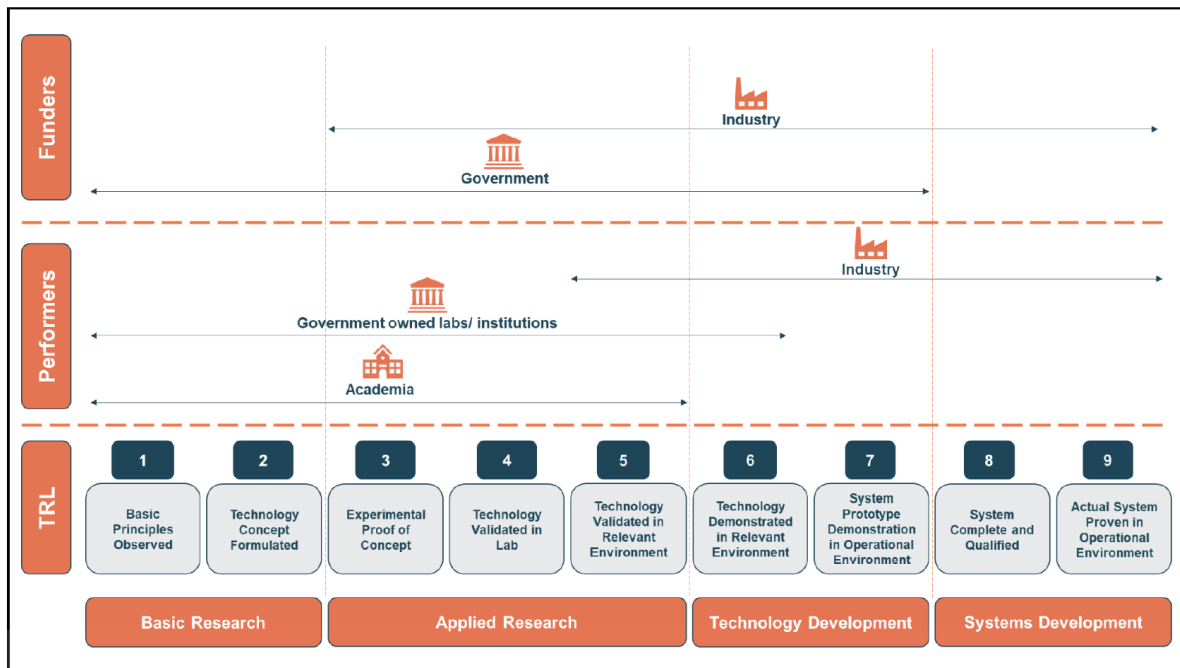

ภาพที่ 7 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัย

ที่มา: Singh, C., & Thukral, A. (2023)

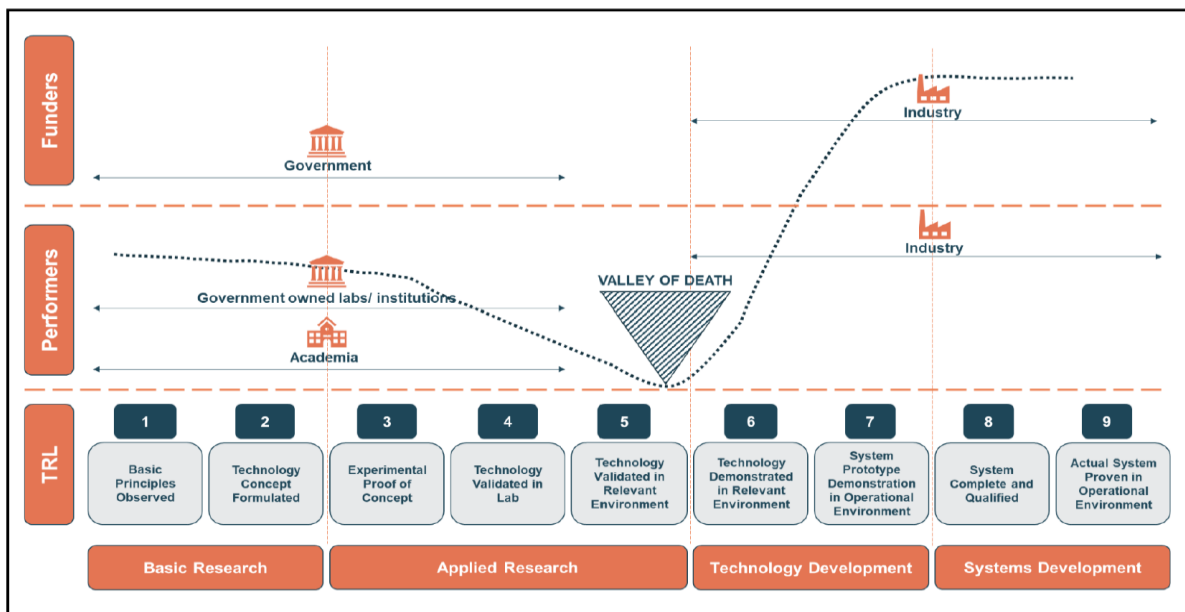
บทบาทของการวิจัยและพัฒนาในภาพ 8 ที่ประกอบด้วยแหล่งทุน (รัฐบาลและอุตสาหกรรม) ผู้ดำเนินการวิจัย (อุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา สถาบัน/ห้องปฏิบัติการภาครัฐ) และ TRL หรือระดับความพร้อมของเทคโนโลยีที่แบ่งเป็น 9 ระดับโดยมีการวิจัยพื้นฐานเป็น TRL 1-2 การวิจัยประยุกต์เป็น TRL 3-5 การพัฒนาเทคโนโลยีเป็น TRL 6-7 และการพัฒนาระบบเป็น TRL 8-9

ในการให้ทุนนั้นภาครัฐจะให้ทุนวิจัยเพื่อการพัฒนา TRL 1-7 และภาคอุตสาหกรรมจะให้ทุนวิจัยกับ TRL 8-9 สำหรับผู้ดำเนินการวิจัยที่เป็นสถาบันการศึกษาจะทำการวิจัยพื้นฐานและประยุกต์เพื่อสร้าง TRL 1-5 สถาบัน/ห้องปฏิบัติการภาครัฐจะทำวิจัยพื้นฐาน ประยุกต์ และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อสร้าง TRL 1-6 และมีภาคอุตสาหกรรมมารับช่วงต่อในการวิจัยประยุกต์ การพัฒนาเทคโนโลยี และการพัฒนาระบบเพื่อสร้าง TRL 5-9 (Singh, C., & Thukral, A. (2023))

ภาพที่ 8 บทบาทของการวิจัยและพัฒนา

ที่มา: Singh, C., & Thukral, A. (2023)

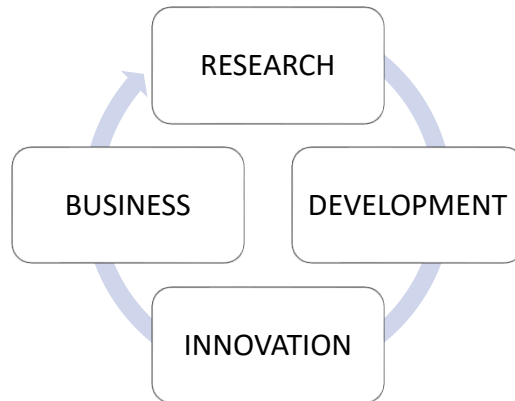

ภาพที่ 9 หุบเขาแห่งความตาย

ที่มา: Singh, C., & Thukral, A. (2023)

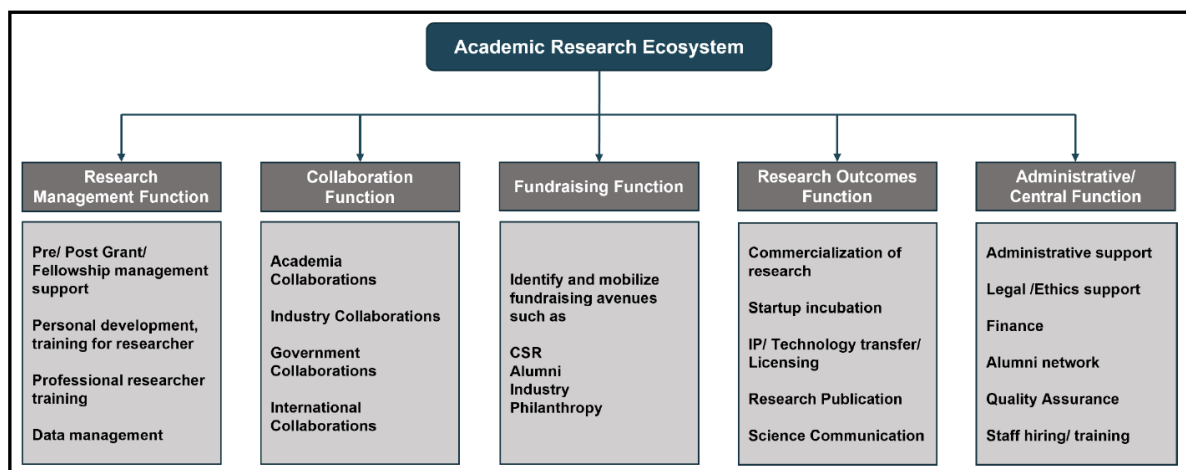
การวิจัยและพัฒนาจะประสบกับปัญหาใหญ่ที่ไม่สามารถพัฒนา TRL ให้ไปถึงระดับการพัฒนา
ระบบได้แม้ว่าจะทุ่มทุนงบประมาณวิจัยไปมากเพียงใดก็ตาม สาเหตุที่สำคัญคือการขาดความเชื่อมโยงหรือการ

ทับซ้อนกันกับภาคอุตสาหกรรม ทำให้ไม่สามารถส่งผลการวิจัยไปต่อยอดได้ งานที่ผลิตออกมาจึงตกไปสู่หุบเขาแห่งความตายเป็นงานวิจัยชิ้นหนึ่งตามภาพที่ 9

ภาพที่ 10 Research Value Chain

ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมจะต้องสร้างสรรค์ให้เกิดโซ่คุณค่าการวิจัยตามภาพ 10 ที่เริ่มจากการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาต่อยอดสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรม แต่ต้องเป็นนวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับธุรกิจหรืออุตสาหกรรมเพื่อให้สามารถนำไปทำธุรกิจหาเงินหารายได้เข้าประเทศ และการสร้างรายได้นั้นก็จะเป็นส่วนหนึ่งของรายได้มาเป็นงบประมาณในการทำวิจัยเพื่อสร้างโซ่คุณค่าต่อเนื่องไป

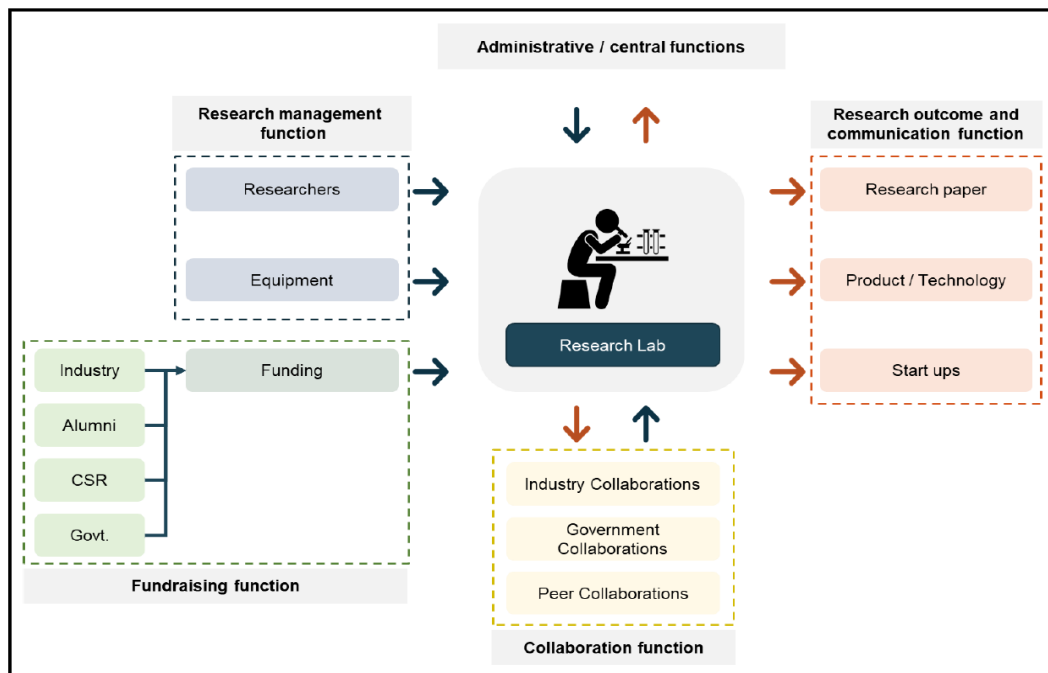

ภาพที่ 10 หน้าสำหรับนิเวศการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ

ที่มา: Singh, C., & Thukral, A. (2023)

FAST ยังเสนอระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมที่กำหนดหน้าที่ไว้ 5 ประการตามภาพ 10 คือหน้าที่ในการจัดการการวิจัย หน้าที่ในการร่วมรังสรรค์งาน หน้าที่ในการระดมทุนวิจัย หน้าที่ในการจัดการกับผลลัพธ์ของการวิจัย และหน้าที่ในการบริหารจัดการส่วนกลาง

ภาพที่ 11 ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมตามอุดมคติ

ที่มา: Singh, C., & Thukral, A. (2023)

จากหน้าที่ทั้ง 5 ประการ FAST ได้เสนอระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมตามอุดมคติมีห้องปฏิบัติการวิจัยเป็นศูนย์กลางโดยจัดให้มีหน้าที่ระดมทุนทั้งจากภาคอุตสาหกรรม ศิษย์เก่า ซีเอสอาร์ และรัฐบาล มีหน้าที่ในการจัดการนักวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีหน้าที่ร่วมรังสรรค์งานกับภาคอุตสาหกรรม รัฐบาล และเพื่อนนักวิจัยด้วยกัน มีหน้าที่ในการสื่อสารและจัดการผลลัพธ์จากงานวิจัยด้วยการตีพิมพ์ผลงาน การพัฒนาสินค้าและเทคโนโลยี และการสตาร์ทอัพธุรกิจใหม่ๆ และหน้าที่การบริหารจัดการส่วนกลางตามภาพที่ 11

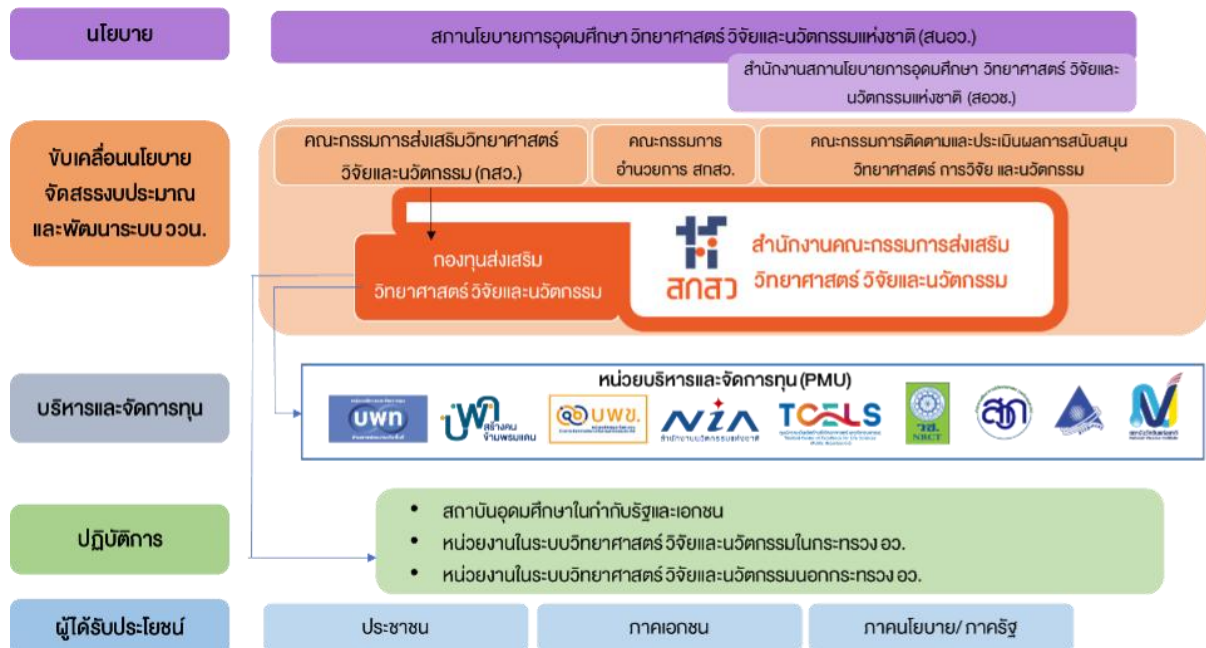
ภาพที่ 12 ระบบวิจัยและนวัตกรรมของประเทศ

<https://www.tsri.or.th/about/sri-system/structure>

ประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของชาติโดยการปรับปรุงส่วนราชการให้มาทำงานสอดคล้องประสานกัน กำหนดระบบวิจัยและนวัตกรรมของประเทศที่สร้างกระบวนการสนับสนุนการวิจัย

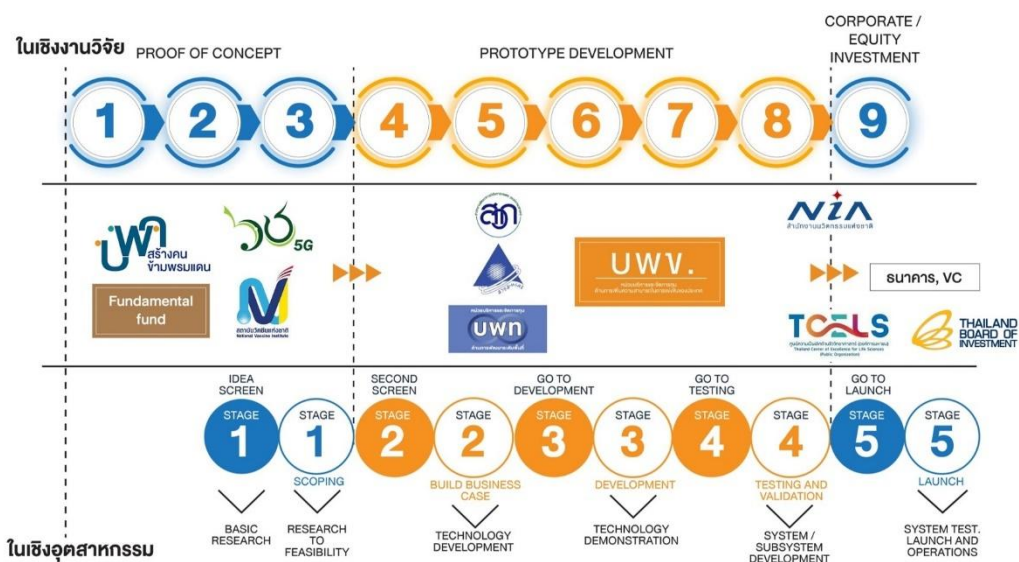

แบบใหม่โดยเน้นการตอบโจทย์ประเทศ มุ่งเน้นเป้าหมาย (Focus) ลงลึกเพื่อความเป็นเลิศ (In-Depth) และเกิดผลกระทบสูง (High Impact) ตามภาพที่ 12

ภาพที่ 13 โครงสร้างระบบ ววน.

<https://www.tsri.or.th/about/sri-system/structure>

ภาพที่ 14 ขอบเขตการให้ทุนของแหล่งทุนในระบบ ววน.

ที่มา <https://research.cri.or.th/administrative-office/funding>

นอกจากนี้ยังกำหนดโครงสร้างระบบวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) ตามภาพ 13 ที่มีการจัดตั้งหน่วยงานและกำหนดหน้าที่ให้สอดคล้องประสานกันตั้งแต่ระดับนโยบาย การขับเคลื่อนนโยบาย จัดสรรงบประมาณและพัฒนาระบบ ววน. การบริหารและจัดการทุนที่มีหน่วยบริหารและจัดการทุน (Program

Management Unit: PMU) 9 หน่วยงาน หน่วยปฏิบัติการ ตลอดจนกำหนดผู้ได้รับประโยชน์ และได้มีการกำหนดขอบเขตการให้ทุนของแหล่งทุนในระบบ ววน. ตามภาพ 14 ที่มีการเชื่อมโยงงานวิจัยกับอุตสาหกรรม โดยกำหนดขอบเขตการดำเนินงานของแต่ละ PMU ในเชิงวิจัยแบ่งตามระดับความพร้อมของเทคโนโลยี (Technology Readiness Level; TRL) และในเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งแบ่งตาม Stage-Gate

อย่างไรก็ตาม ระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมนี้ยังขาดหรือมองข้ามบทบาทของสมาคมวิชาการ ซึ่งเป็นภาคสังคมที่ไม่แสวงหากำไร ที่ยังมีบุคลากรทั้งในระบบและนอกระบบที่สามารถเข้ามาช่วยเสริม นำ ให้คำปรึกษา ถ่ายทอดประสบการณ์ ส่งต่อเครือข่ายให้กับระบบวิจัยของประเทศได้

บทบาทของสมาคมวิชาการ

สมาคมวิชาการ

สมาคมวิชาการ (academic association) มีบทบาทในการเชื่อมโยงนักวิชาการ นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญในสาขาหรือการศึกษาเฉพาะทาง ส่วนใหญ่สมาคมวิชาการเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร และมักเป็นสมาคมที่เคร่งครัดในความเป็นมืออาชีพ สมาชิกของสมาคมเปิดรับต่อคนทั่วไปในอาชีพนั้น

แนวคิดของสมาคมวิชาการไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ แต่สามารถย้อนหลังไปได้ถึงศตวรรษที่ 13 ที่นักวิชาการได้รวมตัวก่อตั้งสมาคมเพื่อถกอภิปรายความคิดทางด้านวิทยาศาสตร์และปรัชญา และสมาคมเหล่านี้ยังคงเป็นเสาหลักของการอภิปรายทางสติปัญญา แต่เริ่มกลุ่มนี้เคร่งครัดต่อความเป็นสมาชิกที่มุ่งเน้นเฉพาะด้าน อย่างไรก็ตามด้วยการศึกษาและวิจัยที่ขยายตัวมากขึ้น สมาคมได้ขยายขอบเขตและจุดมุ่งหมายให้กว้างขวางมากขึ้น

สมาคมวิชาการบ้างก็เรียกว่า สมาคมแห่งการเรียนรู้ (learned society) บ้างก็เรียกว่าสมาคมนักวิชาการ (scholarly society) หรือสมาคมปัญญา (intellectual society) เป็นองค์กรที่มีอยู่เพื่อส่งเสริมสาขาทางวิชาการ วิชาชีพ หรือกลุ่มของสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น ศิลปะและวิทยาศาสตร์ การเป็นสมาชิกอาจจะเปิดโอกาสให้ทุกคน หรืออาจจะต้องคุณสมบัติบางอย่างหรืออาจได้รับเชิญ

สมาคมวิชาการเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรและบางครั้งก็เป็นสมาคมวิชาชีพ กิจกรรมของสมาคมโดยทั่วไปจะรวมถึงการประชุมทางวิชาการสำหรับการนำเสนอและถกอภิปรายถึงผลการวิจัยใหม่ๆ และตีพิมพ์ผลงานในวารสารในสาขานั้นๆ

สมาคมเก่าแก่ที่ได้จัดตั้งได้แก่ the Académie des Jeux floraux (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1323) Sodalitas Litterarum Vistulana (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1488) Accademia della Crusca (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1583) Accademia dei Lincei (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1603) Académie Française (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1635) German National Academy of Sciences Leopoldina (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1652) Royal Society (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1660) และ French Academy of Sciences (ก่อตั้งปี ค.ศ. 1666) เช่นเดียวกับในประเทศไทยที่มีการตั้งราชบัณฑิตยสถานในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2496 เพื่อเป็นสมาคมนักปราชญ์ประจำประเทศ เช่นเดียวกับในต่างประเทศ โดยมีสำนักงานราชบัณฑิตยสถานเป็นส่วนราชการระดับกรม ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

รัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง และอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี กล่าวได้ว่าราชบัณฑิตยสภาเป็นสมาคมที่จัดตั้งโดยภาครัฐและเป็นส่วนราชการที่ต่างไปจากสมาคมวิชาการทั่วไปที่เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร

สมาคมวิชาการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางต่อสมาชิกและชุมชนวิจัยในวงกว้าง เช่น The National Academies of Sciences, Engineering and Medicine ในสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการ National Science, Technology and Security Roundtable ซึ่งรวบรวมบุคลากรจากตัวแทนวิจัย หน่วยข่าวกรอง หน่วยบังคับใช้กฎหมาย หน่วยวิจัยวิชาการและชุมชนธุรกิจ มาร่วมกันกำหนดและพิจารณาความเสี่ยงทางด้านความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาในระดับมัลติรัฐ กำหนดแนวทางที่มีประสิทธิภาพสำหรับการสื่อสารความเสี่ยงต่อชุมชนวิทยาศาสตร์และวิจัย และแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการบรรเทาความเสี่ยง

The German Academy of Sciences Leopoldina มีการจัดประชุมวิชาการและการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในด้านการดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและเชิญผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขา เหตุการณ์นี้มุ่งสร้างความตระหนักรู้ระหว่างนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมุมมองความมั่นคงและแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกัน The German Academy of Sciences Leopoldina ยังช่วยสถาบันวิจัยและมหาวิทยาลัยของเยอรมันจัดตั้งชุมชนท้องถิ่นให้รับผิดชอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง โดยมีคณะกรรมการท้องถิ่นหรือผู้ดำเนินการมากถึง 130 คนในการช่วยชุมชนวิจัยในการประเมินทางด้านจริยธรรมของการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง

สมาคมวิชาการมีความสำคัญต่อวงการวิชาการดังต่อไปนี้

1) ส่งเสริมการวิจัยและความเป็นนักวิชาการ

บทบาทของสมาคมเหล่านี้ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงคือการมุ่งเน้นที่ความรู้ขั้นสูงในสาขาเฉพาะทาง จึงต้องมีแพลตฟอร์มให้สมาชิกได้แบ่งปันงานวิจัย อภิปรายความคิดใหม่ๆ และตีพิมพ์ผลงานวิชาการ ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเติบโตและนวัตกรรมในภาควิชาการ

2) การพัฒนาวิชาชีพของสมาชิก

สมาคมเป็นแหล่งสำหรับการเติบโตทางอาชีพของสมาชิกด้วยการจัดการประชุมวิชาการ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการสัมมนาที่ช่วยให้สมาชิกได้ก้าวทันต่อการพัฒนาและระเบียบวิธีล่าสุดในสาขา การเรียนรู้ลักษณะนี้คือความสำคัญจำเป็นทั้งการเป็นมืออาชีพไม่ว่าจะเป็นมือเก่าหรือมือใหม่

3) เครือข่ายและการร่วมรังสรรค์

ประโยชน์สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการเข้าร่วมกับสมาคมวิชาการคือโอกาสในการเชื่อมต่อกับผู้ที่มีองค์ความรู้ในระดับเสมอกัน การเชื่อมต่องดกล่าวจะนำไปสู่การร่วมทำวิจัย โอกาสในการให้คำปรึกษา และการพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้ามากขึ้นด้วยการเผยแพร่งานวิจัย

4) การสนับสนุนชี้แนะและการเป็นตัวแทน

สมาคมวิชาการเป็นผู้เล่นในบทบาทสำคัญในการส่งเสริมชี้แนะเพื่อประโยชน์ของสมาชิกอย่างกว้างขวางจากแหล่งทุนไปยังการเปลี่ยนนโยบายไปยังการสะท้อนของสาธารณะ สมาคมมักจะดำเนินการด้วยการส่งเสียงเป็นกลุ่ม เป็นตัวแทนของวิชาชีพในสาขาซึ่งได้รับความชอบธรรมจากชุมชนวิชาการนั้นๆ

5) การเผยแพร่ความรู้

สมาคมวิชาการมีการตีพิมพ์วารสารและหนังสือที่มีส่วนช่วยต่อองค์ความรู้ในสาขา สิ่งตีพิมพ์เหล่านี้เป็นเสมือนเวทีสำหรับสมาชิกในการตีพิมพ์ผลงานของตนเช่นเดียวกันเป็นทรัพยากรที่ช่วยให้เกิดความมั่นคงของอาชีพในอนาคต

6) การกำหนดมาตรฐานและการรับรอง

บางสมาคมวิชาการก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพสำหรับโปรแกรมวิชาการ สิ่งนี้ช่วยรักษาคุณภาพของวิชาชีพหรือสาขาวิชาที่เขาเป็นตัวแทนและสามารถทำงานเพื่อเป็นแนวทางในสาขานั้น

สภาสมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สสวท)

สภาสมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สสวท) (The Council of Scientific and Technological Associations of Thailand: COSTAT) ก่อตั้งโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตั้งแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เมื่อปี พ.ศ. 2528 ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลในปี พ.ศ. 2531 และได้เริ่มทำกิจกรรมร่วมกับกระทรวงมาตลอด

ภาพที่ 15 สภาสมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สสวท)

สสวท ก่อตั้งขึ้นเพื่อต้องการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ ด้วยการส่งเสริมการดำเนินงานของสมาคมหรือองค์การเอกชนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสนับสนุนการร่วมมือระหว่างสมาคมหรือองค์การเอกชนที่เป็นสมาชิก และมีการประสานงานกับภาครัฐบาล รวมทั้งเสนอแนะรัฐบาลในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การดำเนินงาน และการใช้ประโยชน์ของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนส่งเสริมสถานภาพและสมรรถภาพทางวิชาชีพ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการติดต่อและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งสมาคมและองค์การเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการจัดหางานวิจัยงานพัฒนา รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่สถาบันต่างๆ ตลอดจนให้บริการสังคมโดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกทั้งเสนอแนะนโยบายด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบัน สสวทท มีสมาคมสมาชิก รวม 40 สมาคม โดยมีสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยอยู่ 2 สมาคม คือสมาคมวิจัยวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย และสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตามสมาคมอื่นๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งต้องมีการทำวิจัยเป็นพื้นฐาน

นอกจากนี้ยังมีสมาคมทางด้านการวิจัยที่จดทะเบียนในประเทศไทยอีกหลายสมาคม ที่ยังคงทำบทบาทของสมาคมวิชาการให้กับสมาชิกและชุมชน อาทิเช่น

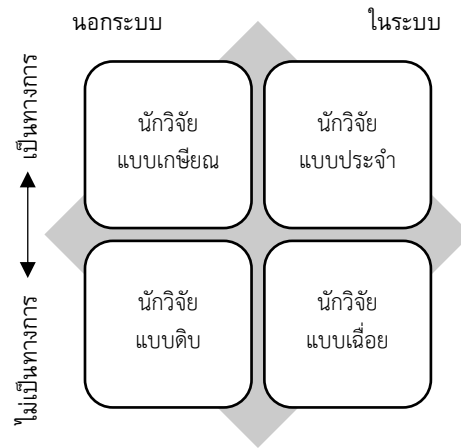
- สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- สมาคมวิจัยการตลาดแห่งประเทศไทย
- สมาคมส่งเสริมการวิจัย
- สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
- สมาคมเครือข่ายไทยเพื่อการศึกษาวิจัย
- สมาคมวิจัยพืช
- สมาคมวิจัยวิทยาการขนส่งแห่งเอเชีย
- สมาคมทันตกรรมจัดฟันและการวิจัยแห่งประเทศไทย
- สมาคมมาตรวิทยาแห่งประเทศไทย
- สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
- สมาคมนักวิชาการไทย
- สมาคมเครือข่ายไทยเพื่อการศึกษาวิจัย
- สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
- สมาคมนักวิจัยรุ่นใหม่
- สมาคมวิจัยเชิงคุณภาพแห่งประเทศไทย

สมาคมวิชาการกับระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรม

สมาคมวิชาการในที่นี้หมายถึงสมาคมทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม สำหรับการวิจัยและนวัตกรรมจะหมายรวมถึงการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ (Social Science , Humanities and Arts: SHA) ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เนื่องเพราะว่าการวิจัยใดๆก็แล้วแต่ จุดมุ่งหมายสุดท้ายคือการนำผลวิจัยไปช่วยเหลือและช่วยให้มนุษย์และสังคมมีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดี

สมาคมวิชาการเป็นที่รวมตัวของนักวิชาการ นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญในสาขาหรือการศึกษาเฉพาะทาง แต่เมื่อกล่าวถึงนักวิจัย เราอาจแบ่งประเภทนักวิจัยเป็นนักวิจัยในระบบและนักวิจัยนอกระบบ กับนักวิจัยที่เป็นทางการและนักวิจัยที่ไม่เป็นทางการตามภาพ 16

ภาพที่ 16 ประเภทนักวิจัย

นักวิจัยที่อยู่ในระบบอย่างเป็นทางการเรียกว่านักวิจัยแบบประจำการ (active researcher) เป็นนักวิจัยที่ยังคงมีผลงานตีพิมพ์อยู่เสมอ ส่วนใหญ่จะเป็นอาจารย์หรือนักวิจัยในสถาบันวิจัย นักวิจัยที่อยู่ในระบบแต่ไม่เป็นการเรียกว่านักวิจัยแบบเฉื่อย (passive researcher) เป็นบุคลากรที่ยังทำงานอยู่ในระบบแต่ไม่ได้มีผลงานวิจัยต่อเนื่อง อาจจะมีผลงานวิจัยอยู่บ้างแล้วหยุดไป ผลงานนั้นอาจจะเป็นผลงานที่ตีพิมพ์เพื่อสำเร็จการศึกษาหรือการขอเลื่อนตำแหน่งวิทยฐานะ แล้วไม่ได้ทำงานวิจัยอีก นักวิจัยที่อยู่นอกระบบและไม่เป็นการเรียกว่านักวิจัยแบบดิบ (raw researcher) เป็นบุคลากรที่ไม่ได้ทำงานวิจัยโดยตรง มีทักษะการทำวิจัยน้อย ไม่สามารถหรือไม่สนใจการทำวิจัยให้ครบกระบวนการและตีพิมพ์ แต่สามารถฝึกอบรมได้ คนกลุ่มนี้ได้แก่ผู้ประกอบการ ผู้ประกอบอาชีพ เกษตรกร ช่างที่ชอบทดลอง ชอบค้นคว้าหาวิธีการใหม่ๆ แม้แต่ผู้บริโภคที่หาข้อมูลเปรียบเทียบเพื่อตัดสินใจซื้อสินค้าก็ยังเป็นการใช้ทักษะการวิจัยในระดับหนึ่งโดยไม่รู้ตัว สุดท้ายนักวิจัยที่อยู่นอกระบบแต่เป็นการเรียกว่านักวิจัยแบบเกษียณ (retired researcher) เป็นกลุ่มคนที่เป็น active researcher แต่ได้เกษียณจากการทำงานแล้ว คนกลุ่มนี้ยังมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และเครือข่ายวิจัยและนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรม

ประเทศไทยได้มีการปรับโครงสร้างการวิจัยของชาติ จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และขับเคลื่อนระบบการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสหวิทยาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ พัฒนานโยบายสาธารณะ และสนับสนุนการนำผลงานวิจัยและนวัตกรรมไปใช้ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลและยั่งยืน และเปลี่ยนแปลงภารกิจหลักจากการเป็นผู้สนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในแขนงต่างๆ เป็นผู้จัดสรรงบประมาณด้านการวิจัยให้กับหน่วยงานในระบบวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุนส่งเสริม ววน.) โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กสว.) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่สำคัญในการบริหารกองทุนส่งเสริม ววน. และได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหน่วยงานในระบบบริหารการวิจัยและการจัดการทุนของประเทศไทยเป็น 5 ส่วนตามภาพ 16 ดังนี้

จากที่กล่าวมาข้างต้น บทบาทของสมาคมวิชาการได้ถูกมองเข้าไปในระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของประเทศไทย สอวช. ควรจะเปิดโอกาสให้เหล่าสมาคมวิชาการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมของชาติด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1) สมาคมวิชาการเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร เป็นองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐหรือเอกชน มีการเลือกตั้งตำแหน่งนายกสมาคมหมุนเวียนกันไป สามารถดำเนินการในกิจกรรมที่บางครั้งไม่สะดวกที่จะทำในนามของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน กรณีเช่นสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทยจัดสัมมนารับฟังความเห็นในการปรับปรุงระบบการวิจัยของประเทศและการปรับปรุงส่วนราชการก่อนที่จะจัดตั้ง อว. ขึ้นมา ซึ่งได้รับความคิดเห็นและข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจของฝ่ายบริหารได้เป็นอย่างดีทำให้เกิดระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมในปัจจุบัน

2) สมาคมวิชาการเป็นแหล่งรวมตัวของนักวิจัย นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่มีความสนใจตรงกัน ส่วนใหญ่แล้วบุคลากรเหล่านี้ต่างก็มีสังกัดประจำของตนเองอยู่ แต่การเข้าร่วมกับสมาคมวิชาการทำให้เกิดเครือข่ายข้ามรั้วสถาบัน ช่วยส่งเสริมให้เกิดร่วมมือร่วมใจทำงานวิจัยที่ข้ามสถาบันกันได้ง่ายและมีความคล่องตัวกว่าอยู่ในระบบราชการ และนี่จึงเป็นเหตุผลที่บรรพบุรุษนักวิจัยได้คิดและดำเนินการมาตลอด เช่นกรณีของการก่อตั้งสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทยโดยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล สวัสดิ์ยากร เลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้พิจารณาเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท “นักวิจัยทางสังคมศาสตร์” ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ วช. ได้จัดการอบรมอย่างต่อเนื่องนับจากปี พ.ศ. 2504 มีศิษย์เก่าจำนวนมากขึ้นและมีอยู่ทั่วประเทศ จึงได้เห็นควรจัดตั้งเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการขึ้นเพื่อช่วยกันดำเนินการวิจัย และให้เป็นองค์กรที่มีความคล่องตัวในการบริหารงาน เพื่อช่วยเหลือหน่วยงานและนักวิจัยของประเทศอีกทางหนึ่ง การก่อตั้งสมาคมเริ่มในปี พ.ศ. 2523 จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2526 ปัจจุบันสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทยจึงก้าวสู่ปีที่ 42 และมีจำนวนสมาชิก 4,521 คน

3) สมาคมวิชาการเปิดรับสมาชิกตามความสนใจในด้านวิชาการไม่มีการปิดกั้นหรือกีดกันจากเพศสภาพ อายุ เชื้อชาติ หรือศาสนา สมาคมวิชาการจึงเป็นแหล่งให้นักวิจัยแบบเกษียณ (retired researcher) หรือนักวิจัย อาจารย์ ที่เกษียณอายุราชการแล้วได้มาสังกัดและขอทุนวิจัยผ่านสมาคมเพื่อทำการวิจัยและถ่ายทอดประสบการณ์ องค์ความรู้ และทักษะให้กับนักวิจัยรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไปได้ เนื่องจากนักวิจัยแบบเกษียณที่ไม่มีสังกัดกับมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานรัฐจะไม่สามารถยื่นขอทุนวิจัยได้ จึงเป็นที่น่าเสียดายที่บุคลากรเหล่านี้จะไม่มีเวทีให้เล่น แต่ยังมีไฟแรงอยู่ สมาคมวิชาการจึงเป็นพื้นที่ที่พวกเขาเหล่านี้มาใช้ในการสร้างประโยชน์ให้กับประเทศชาติได้

4) สมาคมวิชาการสามารถสร้างห่วงโซ่คุณค่าการวิจัย (Research Value Chain: RVC) ซึ่งเกิดจากการผลิตผลงานวิจัยจนเกิดการพัฒนาสร้างเป็นนวัตกรรมและเชื่อมโยงไปยังธุรกิจเพื่อหารายได้และปันส่วนรายได้มาเป็นงบประมาณวิจัย (Research --> Development --> Innovation --> Business: RDIB) ด้วยวงจรลักษณะนี้จะส่งผลให้เกิดความยั่งยืนการระบบการวิจัยและนวัตกรรม โดยไม่เป็นการใช้งบประมาณวิจัยโดยเสียเปล่า สมาคมวิชาการมีความคล่องในการดำเนินการสูง มีการกำกับดูแลที่ดีจากสมาชิกและมี

เครือข่ายสมาชิกที่หลากหลายจึงสามารถประสานเพิ่มคุณค่างานวิจัยตามห่วงโซ่คุณค่าแห่งการวิจัยให้ได้ประโยชน์สูงสุดขนานไปกับการดำเนินงานของหน่วยวิจัยในภาครัฐได้

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

บทบาทของสมาคมวิชาการต่อระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมเป็นสิ่งที่จับต้องได้ เกิดขึ้นมาต่อเนื่อง และเป็นที่รับรู้ของผู้คนโดยเฉพาะบรรพบุรุษนักวิจัยไทย จึงมีการตั้งสมาคมวิชาการโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาตลอด เพราะผู้คนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันต้องการหาคนที่มีความสนใจเหมือนกันมาพูดคุยแลกเปลี่ยน เสนอผลงานวิจัยและพัฒนางานไปด้วยกัน โดยเฉพาะนักวิจัยและอาจารย์อาวุโสที่เกษียณราชการที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และเครือข่ายสะสมมาจากการทำงานทั้งชีวิต แต่ยังคงมีไฟในการทำวิจัยอยู่และเป็นสมาชิกของสมาคมวิชาการเพื่อเป็นช่องทางในการขอทุนวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งบทบาทในส่วนนี้ควรจะเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการของ อว. ว่าจะมีส่วนช่วยพัฒนางานวิจัยและนวัตกรรมให้มีความก้าวหน้าและพัฒนาประเทศไปด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

1) โครงสร้างการวิจัยของประเทศที่ผ่านมาหน่วยงานที่เป็นจุดรวมตัวของนักวิจัยที่สนใจในสาขาเดียวกันแล้วก็มีเพียงแค่สมาคมวิชาการ หน่วยงานที่เป็นภาครัฐจะเน้นไปที่การวิจัย ไม่ได้เน้นไปที่นักวิจัย เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ซึ่งภายหลังก็ปรับเปลี่ยนเป็น สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สภาสมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (สสวทท) ก็เป็นสภาของสมาคมทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และล่าสุดคือสภาวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ยังเป็นสภาวิชาชีพทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ยังคงขาดหน่วยงานที่เน้นนักวิจัยเพื่อพัฒนานักวิจัยอย่างจริงจังเพราะเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เป็นนักรบทางด้านวิชาการและนวัตกรรมที่ต้องทำสงครามด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ รวมถึงนวัตกรรมสังคมด้วยทักษะ องค์ความรู้ ประสบการณ์ และเครือข่ายของนักวิจัย ภาครัฐควรจัดตั้งสภานักวิจัยแห่งประเทศไทยขึ้นมาเพื่อพัฒนานักวิจัยและเพิ่มจำนวนนักวิจัยที่เป็นนักวิจัยแบบประจำการ (active researcher) ให้มากขึ้น

2) มาตรฐานอาชีพและการรับรองนักวิจัย ปัจจุบันสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ได้พัฒนามาตรฐานอาชีพและมาตรฐานสมรรถนะของนักวิจัย ซึ่งมีสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยรับรอง (Certification Body: CB) สำหรับอาชีพนักวิจัยเป็นแห่งแรก แต่ยังขาดการต่อยอดของนักวิจัยที่ได้รับการรับรอง ซึ่งภาครัฐควรส่งเสริมนักวิจัยที่ได้รับการรับรองด้วยการให้แต้มต่อในการขอรับทุนวิจัยให้ได้มากขึ้นตามระดับความสามารถหรือได้รับบริการ Fast Track ในการพิจารณาทุน เพราะนักวิจัยเหล่านี้ต้องสะสมทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครือข่าย และชื่อเสียงมายาวนาน

3) การจัดตั้งและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายสมาคมวิชาการ ด้วยความคล่องตัว มีการกำกับดูแลที่ดี มีบุคลากรที่มีคุณวุฒิในวงการของสมาคมวิชาการ หน่วยงานภาครัฐควรใช้ประโยชน์จากสมาคมวิชาการ

ด้วยการจัดตั้งเครือข่ายสมาคมวิชาการเพื่อใช้ทำประโยชน์ในสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐไม่มีความคล่องตัวในการดำเนินการโดยเฉพาะการสร้างห่วงโซ่คุณค่าการวิจัย (Research Value Chain: RVC) โดยหน่วยงานที่เหมาะสมกับภารกิจนี้คือสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่จะเป็นจุดรวมเครือข่ายทั้งในแง่สถานที่ตั้ง สำนักงานของสมาคมวิชาการ การจัดสัมมนาเครือข่าย และกิจกรรมที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างสมาคมวิชาการด้วยกันและกับหน่วยงานวิจัยของรัฐ นอกจากนั้นหน่วยบริหารและจัดการทุนทั้ง 9 แห่งควรเปิดช่องทางให้สมาคมวิชาการสามารถขอรับทุนวิจัยเพื่อให้นักวิจัยแบบเกียติมีช่องทางในการขอทุนวิจัยและทำวิจัยเพื่อช่วยเหลือประเทศชาติอันเป็นการใช้ทรัพยากรมนุษย์วิจัยให้คุ้มค่าที่สุด

การเป็นนักวิจัยที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และเครือข่าย ไม่สามารถสร้างได้ในเวลาอันสั้น นักวิจัยผู้นั้นจะต้องใช้เวลาในการทำงานทั้งชีวิตพัฒนามันขึ้นมาพร้อมกับจริยธรรมการวิจัยและผลงานตีพิมพ์ที่ต้องรักษาชื่อเสียงเอาไว้ จึงเป็นที่น่าเสียดายถ้าภาครัฐมองข้ามนักวิจัยอาวุโสเหล่านี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในสมาคมวิชาการ ถ้าเพิ่มช่องทางให้สมาคมวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบนิเวศวิจัยและนวัตกรรมได้ จะให้นักวิจัยอาวุโสสามารถเข้ามาช่วยเสริม นำ ให้คำปรึกษา ถ่ายทอดประสบการณ์ ส่งต่อเครือข่ายให้กับระบบวิจัยของประเทศและเพื่อการพัฒนาประเทศได้

เอกสารอ้างอิง

- Cantú-Ortiz, F., J. (2015). A Research and Innovation Ecosystem Model for Private Universities. In *Private Universities in Latin America: Research and Innovation in the Knowledge Economy*, pp 109-130. MacMillan-Palgrave, New York, USA
- Gray, R. (2010). A re-evaluation of social, environmental and sustainability accounting: An exploration of an emerging trans-disciplinary field? *Sustainable Accounting*. 1(1), 11-32.
- Jong, L., Franssen, T. and Pinfield, S. orcid.org/0000-0003-4696-764X (2021) 'Excellence' in the research ecosystem : a literature review. Working Paper. RoRI Working Papers, 5 (5). Research on Research Institute.
- Jump up to: *Learned societies & academies*. British Council. Archived from the original on 3 June 2014. Retrieved 10 May 2013.
- Learned Societies, the key to realising an open access future? Impact of Social Sciences*. 2019-06-24. Retrieved 2023-01-22.
- O'Donnell, L. (2022). *The importance of the university research ecosystem for Quebec's English-speaking official language minority community*. Montreal, Concordia University.
- OECD. (2022). *Integrity and security in the global research ecosystem*. OECD Science, Technology and Industry Policy Paper No. 130.

- Pandey, S., & Pattnaik, P. (2015). University research ecosystem: A conceptual understanding. *Review of Economic & Business Studies*. 8(1), 169-181.
- Singh, C., & Thukral, A. (2023). *The ingredients of a robust research ecosystem*. Foundation for Advancing Science and Technology: India.
- Shemetov, M. (2014). *Connecting the dots across the research ecosystem*. Thomson Reuters.
- What is a Learned Society? Environmental Studies Association of Canada*. Archived from the original on 29 May 2013. Retrieved 10 May 2013.

เว็บไซต์

- <https://electionbuddy.com/blog/2024/01/22/what-is-an-academic-association/>
- https://www.orst.go.th/iwfm_list.asp?p=ABOUT-HISTORY-ORS
- <https://research.cri.or.th/administrative-office/funding>
- https://www.costat.or.th/2567/?page_id=69
- <https://www.tsri.or.th/about/sri-system/structure>

